

Opazila bi tudi na dnevnem nebu znana ozvezdja, ki so bila pol leta prej na nočnem nebu. Kajti Sonce se počasi premika med zvezdami. Če bi pazila nanje dan za dnevom ob isti uri, bi videla, da ni vsak dan pri isti zvezdi. To pa zato, ker teka zemlja okoli Sonca in gledaš vsak dan od druge strani Sonca proti zvezdam. In tako se zgodi, da prihajajo polagoma vedno druga ozvezdja na dnevno stran nebesnega oboka ter se nam za nekaj mesecev skrijejo v bleščečih žarkih Sonca.

Mogoče ti danes še ni vse jasno. Podoben poizkus pa lahko napraviva z Luno. Ko bo prvi krajec v bližini kake svetle zvezde, si bova zapomnila njegovo oddaljenost od te zvezde. Nato bova opazovala mesec nekaj zaporednih večerov in videla boš, kako se bo odmikal od te zvezde in se približeval vedno drugim zvezdam. Videla boš pa tudi, kako ob polni luni zginijo manj svetle zvezdice in komaj opaziš svetlejšje zvezde.

In tako se zgodi, da vidimo pozimi na nočnem nebu nekaj, kar poleti ne vidiš, Oriona, kras zimskih noči, s katerim se bova seznanila prihodnjo soboto, če bo jasno.◀

In tako sta prispela domov, kjer ju je čakala skrbna mamica s toplim čajem. Ni minulo pol ure in Ksenija je že sanjala — o čem? Morda o zlatih zvezdicah, ki so sijale na temnem zimskem nebu, ali pa o drsanju, ki ga je imela v načrtu za nedeljo. Bog ve?

(Konec prihodnjič.)

Pavle Kveder

Kako so skrbeli za moč in spretnost svojega telesa stari narodi

Grki so bili veliki mojstri v vseh kulturnih panogah. Po več tisoč let starih razvalinah spoznamo, da so bili odlični stavbeniki in kiparji in pomembni v pesništvu. Znani sta Homerjevi deli »Iliada« in »Odisseja«. Iz teh pesnitev spoznamo, da so Grki cenili hrabrost, junaštvo in ljubezen do domovine.

Imeli so več držav, med katerimi sta bili špartanska in atenska najmenitnejši. Obe sta bili močni, zlasti Šparta, ki je bila prava vojaška država in najmočnejša grška sila na kopnem.

Grško vzgojno načelo je bilo: zdravje duha in zdravje telesa. Stari in mladi Grki so gojili telesne vaje. V Šparti so vzgajali otroke doma le do sedmega leta, nato pa so jih morali dati v državne zavode. Tam so jih vzgajali vzgojitelji za neustrašne, močne, udarne in celo surove in neusmiljene vojake, ki so morali biti sposobni za vojskovanje od 20. do 40. leta. Špartanske otroke so vzgajali trdo in kruto. Zato niso poznali strahu in so se ponosno borili za čast in ugled svoje države. Špartanci so vedeli, da more velike napore prenesti le zdravo in močno bitje. Zato so vse slabotne in pohabljen otroke takoj po rojstvu odnesli na goro Tajget. Tam so taki nebolgljenčki pomrli in so jih požrle zveri in roparske ptice. Tudi utrjevali so špartanske otroke. Zato so jih nalašč slabo hranili, malenkostno oblačili in morali so biti bosi. Spali so na slamī. Telo pa so si krepili s telovadbo. Vsako leto so imeli nekako javno preizkušnjo s temi dečki. Preizkusili so jih v vztrajnosti in utrjenosti. V čast boginji Artemidi so priredili svečanosti, združene s plesi in petjem. Glavni del svečanosti pa so

tvorila tekmovanja v tekih in bičanje vseh mladeničev, ki so se vzgajali pod državnim nadzorstvom. Te dečke so udarjali s šibami ali usnjenimi biči. Največja sramota za bičanega je bila, če je zastokal, ali če je njegov obraz izražal bolečine. Koliko bolečin so prestali ti mladei! Kdor je vztrajal najdlje, je bil zmagovalec. Pravijo, da je marsikak mladenič pri tem brez vzdihla umrl od bolečin. Ni se jim zdelo nespametno umreti za čast. Zmagovalec je dobil ime »zmagovalec pri oltarju« in zmagovalni venec.

Vsak Špartanec je moral biti poslušen in pokoren svojim vzgojiteljem in voditeljem. Mlajši je moral starejše spoštovati. V njihovi navzočnosti je smel govoriti le, če je bil vprašan. Odgovor je moral biti kratek. Učili pa so jih poleg telovadbe še glasbe, deklamiranja bojnih pesmi itd.

Tudi deklice so v Šparti telovadile. Špartanska žena je brezmejno ljubila svojo domovino. Vse žrtve zanjo je prenašala molče in ponosno. Saj je znano, da je špartanska mati naročala v vojno odhajajočemu sinu, ko mu je podajala ščit: »Vrni se z njim ali na njem!« To je pomenilo: zmagaj ali pa raje umri! Zato ni čudno, da so se Špartanci radi in junaško borili in zmagovali.

Atenska država pa je bila najmočnejša grška pomorska sila. Atenci so bili tudi spretni mornarji in so trgovali po vseh grških in sosednjih deželah. Vzgajali so atensko mladino starši doma. Atene so kmalu postale središče vzgoje, umetnosti in znanosti. In ne samo za Grke, ampak za ves takratni omikani svet. Celotna atenska vzgoja je obsegala dve skupini: gimnastiko in muziko. Pod gimnastiko so razumeli atletiko (teki, skoki, meti, rokoborba), plavanje, konjske dirke itd. Pod muziko pa: govornišstvo, filozofijo, petje, igranje na lire in piščali in dr. Atenci niso vadili za vojaške namene, ampak zato, da bi dosegli telesno moč, okretnost, zdravje, srčnost, vztrajnost, samozavest, borbenost itd. Skratka: hoteli so doseči skladen razvoj celega telesa in celega človeka. Njihova vzgoja ni bila surova. Zavedali so se vrednosti telesne vzgoje. Bili so nanjo ponosni. Kdor ni gojil gimnastike, je bil zanje mehkužnež, slabič, barbar.

Svojo mladino so vzgajali v nalašč za to zgrajenih prostorih. Središče vse vzgoje in vsega grškega življenja so bili gimnaziji. To so bili zaprti prostori, v katerih so mladeniči pa tudi odrasli urili svoje telo in duha. Tu so tudi grški modroslovci in učitelji zbirali in učili svoje učence vseh starosti in z njimi debatirali. Poleg gimnazija je bilo navadno tekališče (dromos). Zraven so imeli navadno še kopalnice, oblačilnice in dvorane za razne telesne spretnosti. Mnogo je bilo učiteljev in nadzornikov, ki so skrbeli za res dober duševni in telesni razvoj. Neubogljivce so telesno kaznovali.

Grške telesne vaje so bile preproste. Telovadnega orodja niso poznali. Uporabljali so le nekatere pripomočke, s katerimi so vadili. To so: disk, kopje, žoga, lok, prača itd. Plavati je znal vsak Grk. Če so hoteli komu očitati neizobraženost, so dejali: »Ta ne zna ne čitati ne plavati.«

Med telesnimi vajami so gojili in najbolj cenili petboj (pentatlon). Že po besedi spoznamo, da je bilo to pet vaj in sicer: skok v daljino, met kopja, met diska, tek in rokoborba. Teh pet vrst je res takih, da se z njimi dobro razgiblje celo telo. V kakšnem vrstnem redu so jih gojili, ne vemo, le to je gotovo, da je rokoborba odločila zmagovalca. Gojili so tudi plese, igre (zlasti z žogo), streljanje s pračo in lokom. Najbolj priljubljene pa so bile v poznejši dobi tekme z vozmí.

Za te so zgradili velika dirkališča (hipodrome), navadno v kaki dolini, da so pobočje dolin lahko uporabili in prezidali v prostore za gledalce. V dnu doline pa so napravili dirkališče. Največ so tekmovali s četverovprego. (Vpreženi so bili štirje konji vštric.) Voz je bil majhen. Spredaj je imel nizek in okrašen naslon, zadaj pa je bil odprt. Voznik je moral voziti stojé. To je bilo zelo težko in nevarno. Ker je držal v eni roki vajeti, v drugi pa bič, se ni mogel držati niti v največjem diru. Zlasti nevarno je bilo to na zavojih. Tam se je velikokrat odločala zmaga. Zato so bili ravno tam tekmovalci brezobzirni drug do drugega. Hoteč prehiteti sotekmovalca, so se velikokrat zaleteli v njegov voz. Tako so nastajale gneče, trčenja so bila pogosta in neizogibna in silno nevarna. Mnogokrat so se na takem zavoju razbijali vozovi in so na mestu trčenja obležali do smrti pobiti vozniki in konji. Zmagovalec pa ni bil voznik, ki je vodil spretno konje, ampak tisti, čigar last so bili konji.

Grki so bili zelo veren narod. Častili so več bogov. Mislili so, da bivajo ti bogovi na gori Olimpu. Najvišji bog jim je bil Zevs, ki je stanoval v mogočnih marmornatih hramih, ki so mu jih zgradili. Bogovom na čast so prirejali slovesne procesije, žrtvovali so jim poljske pridelke in živali, obenem pa so prirejali tekme telesnih spretnosti in duševnih umotvorov. Med vero in gimnastiko je bila tesna vez, saj so Grki šteli negovanje telesa in gojenje telesnih vaj za svojo versko dolžnost. Zato so morali ravno pri verskih svečanostih grški mladci pokazati, kako so ravnali s talenti, ki so jim jih bili dali ob rojstvu bogovi.

Sprva so bile te svečanosti le enodnevne. Take svečanosti so se vršile po raznih grških mestih. Največje in najimenoitnejše pa so bile svečanosti v čast Zevsu, ki so se vršile v Olimpiji in se zato imenujejo

olimpijske svečanosti.

To je bila skupna prireditev vseh grških držav, na njej so smeli sodelovati vsi svobodni grški izbranci. Te olimpijske svečanosti so bile vsako četrto leto. Prvič so se vršile l. 776. pred Kr., a samo v teku. Bile pa so te olimpijske igre tako pomembne, da so po njih šteli čas in zaradi njih uredili koledar. V času iger so vsepovsod v Grčiji prenehale tudi vse sovražnosti. Olimpijske igre so bile verski, narodni in telesnokulturni praznik.

Ko se je približal čas olimpijske prireditve, so posebni sli (odposlanci) šli po vseh grških državah, vabili na igre in poravnavali spore med plemeni. Huda kazen za nepokorno pleme je bila prepoved sodelovanja pri teh igrah. Vsa Grška se je v času teh slavnosti oblekla v svečana oblačila. Peš, na konjih, vozovih in čolnih so se odpravili svobodnjaki v Olimpijo. Tam je bil razkošno okrašen veličasten stadion, kjer je lahko 30.000 ljudi prisostvovalo tekmam in svečanostim. V bližini je bil Zevsov tempelj, v njem pa 12 m visoka soha boga Zevsa. Izdelana je bila iz lesa, slonove kosti in zlata. To je bila velika grška umetnina, delo slavnega slikarja, stavbenika in kiparja Fidija. Poleg stadiona je bilo še več drugih stavb (prenočišča, kopalnice, gimnazioni).

Stadion je bil drugačen, kot so današnji športni prostori. Bil je to pravokotnik, dolg 200 m in okrog 30 m širok. Ob straneh so bili položni nasipi za gledalce. Tla arene, v kateri so tekmovali, so bila posuta z drobnim peskom, da niso tekaču nudila trdega odrida, ampak so ga celo ovirala.



Take olimpijske svečano-
sti so pozneje trajale pet dni,
od jutranje zore do trdega
mraka. Prvi dan so za začetek
žrtvovali zastopniki grških
mest Zevsu bogata darila. Na-
slednje dni pa so mladeči po-
kazali svoje sposobnosti pri
tekмах v posameznih pano-
gah. Tekmovalni program je
obsegal: Tek enkratne dolžine
stadiona (t. j. 600 olimpijskih
čevljev = 192 m), tek 24 krat-
ne dolžine (4500 m), pozneje

pa tudi tek dvakratne dolžine, pri katerem so tekli s polno bojno
opremo. Zelo priljubljene so bile tekme v rokoborbi. Kdor je tri-
krat položil nasprotnika na pleča, je zmagal.

Krona vsega športnega tekmovanja pa je bilo tekmovanje v petero-
boju. Pravijo, da so tekmovali na olimpijskih prireditvah takole: vsi
tekmovalci so se najprej pomerili v skoku na daljavo. Slabi so izgubili
pravico nadaljnjega tekmovanja. Pri metu kopja se je to število še
bolj razredčilo. Tako so bili k teku pripuščeni samo štirje tekmovalci.
Pri metu diska je spet izpadel najslabši in ostala dva sta se pomerila
zdaj še v rokoborbi, kjer je ostal eden končni zmagovalec, zmagovalec
nad zmagovalci.

Pozneje so vpeljali v olimpijski tekmovalni program tudi konjske
dirke, od petega stoletja dalje pa so na olimpijskih prireditvah na-
stopali tudi govorniki. Pesniki in umetniki so razstavljali svoja dela.

Vsi dnevi olimpijskih iger so bili prepleteni s svečanostmi. Višek
pa je bil zadnji dan, ko so posebni klicarji oznanili imena zmagovalcev,
njihovih očetov in njihovih dežel. Zmagovalcem so ob tej priliki po-
klonili odlikovanja v obliki palmove vejice, pozneje pa venec, ki so
ga položili na zmagovalčevo glavo. Kolika čast je bila to, lahko spo-
znamo iz sledečega dogodka. Pri nekih olimpijskih igrah sta zmagala
dva brata, sinova sivolasega Meandra. Ko sta se vrnila domov, ju je
ljudstvo sprejelo z velikimi častmi. Sinova sta vesela položila zmago-
valna venca na glavo sivolasega očeta. Ljudstvo pa je tedaj navdušeno
vzklikalo: »Zdaj umri Meander, tolikšne slave in časti ne boš več do-
živel!« Res je bilo preveč sreče za utrujeno starčkovno srce. Z nasmehom
zadovoljstva in sreče je od veselja izdihnil in omahnil v naročje svojih
slavljenih sinov, olimpijskih zmagovalcev.

Zadnje olimpijske igre so se vršile menda l. 394. po Kr.

Pa je že tako določeno, da slabemu sledi dobro in narobe. Tudi
grški narod ni ostal na višku svoje kulture. Začel je propadati na vseh
področjih, tudi na telesnokulturnem. Pozneje olimpijske igre niso bile
več praznik grške moči in kulture, ampak navadne športne prireditve,
pri katerih so ljudje uživali ob napetih, dostikrat krvavih borbah v
areni. Verski plesi so se umaknili akrobacijam, telesna kultura cirkusu.
In sledil je propad. Macedonci so namreč premagali Grke in l. 394. je
bilo konec tisočletnih olimpijskih svečanosti. Zrušili so se stadioni in
gimnaziji. Stoletja so jih prekrila z blatom in pozabljenjem, ostali so
le še kamni, zlomljeni stebri, razbiti kipi, pismena sporočila in kupi
razvalin, ki pričajo o nekdanji nravni in telesni moči in sposobnosti
malega, a krepostnega grškega naroda ...

(Dalje.)